

Wacław Siwak

Przewodnik po mariologii Jana Pawła II

Salvatoris Mater 10/2, 401-406

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sługa Boży Jan Paweł II był niewątpliwie maryjnym papieżem. W swojej posłudze (pielgrzymki do maryjnych sanktuariów, zawierzenia, koronacje świętych wizerunków) i nauczaniu słowem mówionym i pisanym poświęcał wiele miejsca Matce Pana. Jego myśl tam zawarta jest nadal żywa i inspirująca. Ciągłe podejmowane są próby odkrywania jej, głębszego rozumienia, komentowania, syntetyzowania. W ostatnim czasie ukazało się szereg publikacji poświęconych fenomenowi maryjności i maryjnego nauczania Papieża Polaka. W ich panoramę wpisuje się również wydana na początku 2007 roku przez Wydawnictwo Ojców Franciszkanów z Niepokalanowa książka autorstwa o. dra hab. Bogusława Kochaniewicza OP: *Wybrane zagadnienia z mariologii Jana Pawła II*.

Jej autor jest dominikańskim teologiem dogmatykiem, specjalizującym się w mariologii, zwłaszcza patrystycznej (licencjat i doktorat na rzymskim *Marianum*¹), którą wykłada w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym w Krakowie oraz na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza *Angelicum* w Rzymie (od 2000 r. jest jego pełnoetatowym wykładowcą). W latach 2001-2003 pełnił funkcję redaktora naczelnego uniwersyteckiego kwartalnika „*Angelicum*”, na łamach którego publikuje artykuły w języku włoskim i angielskim oraz recenzje. Swoje prace zamieszcza również w dziełach zbiorowych. Znany jest także polskiemu czytelnikowi z licznych publikacji, a ostatnio z wielkiej monografii dotyczącej Zaśnięcia i Wniebowzięcia Matki Bożej (rozprawa habilitacyjna)². W 2004 r. Rada Wydziału Uniwersytetu św. Tomasza w Rzymie nadała o. Kochaniewiczowi tytuł *docente stabile*, a on sam w 2005 r. zdobył laur *doktora habilitowanego* na Uniwersytecie Księdza Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jest członkiem Zarządu *Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej* w Rzymie [PAMI] oraz członkiem *Polskiego Towarzystwa Mariologicznego*. Należy również do *Associazione Mariologica Interdisciplinare Italiana*. Aktywnie uczestniczy w różnych kongresach, sympozjach i konferencjach mariologicznych, wygłaszając tam referaty.

Ks. Waław Siwak

Przewodnik po mariologii Jana Pawła II*

SALVATORIS MATER
10(2008) nr 2, 401-406

* B. KOCHANIEWICZ OP, *Wybrane zagadnienia z mariologii Jana Pawła II*, Wydawnictwo Ojców Franciszkanów, Niepokalanów 2007, ss. 180.

¹ TENŻE, *La Vergine Maria nei sermoni di san Pietro Crisologo*, Roma 1998.

² TENŻE, *Zaśnięcie i Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny w pismach dominikanów XIII wieku*, Roma 2004.

Przedstawiona wyżej naukowa charakterystyka autora każe spodziewać się rzeczowej i wnikliwej prezentacji wybranych zagadnień mariologii Jana Pawła II, a starannie wydana książka, z dużym zdjęciem Papieża na okładce, ukazującym Sługę Bożego w znanym geście pozdrowienia i błogosławieństwa, zachęca do lektury. Sięgnijmy więc do niej, próbując skrótkowo zaprezentować treści w niej zawarte, częściowo już wcześniej publikowane w polskich i zagranicznych czasopismach teologicznych, oraz zupełnie nowe. Jedne i drugie są owocem kilkuletniego studium papieskich tekstów oraz dyskusji przeprowadzanych ze studentami w ramach wykładu monograficznego *Marian Teaching of John Paul II* na Papieskim Uniwersytecie Św. Tomasza z Akwinu *Angelicum* w Rzymie.

Biorąc pod uwagę aspekt treściowy, zauważamy w publikacji niejako 6 bloków tematycznych. W pierwszym z nich (rozdz. I-II) autor zwraca uwagę na dwa podstawowe źródła mariologii Jana Pawła II, którymi są: doktryna Soboru Watykańskiego II oraz polska pobożność maryjna. W bloku drugim (rozdz. III-IV [we wstępie autor błędnie podał rozdz. IV i V]) znajdziemy zagadnienia teologiczno-estetyczne, wśród nich refleksję na temat tzw. „drogi piękna” w mariologii oraz papieskiej teologii ikony. Trzeci cykl ukazuje obecność Maryi w tajemnicy odkupienia, zwłaszcza Jej udział w tajemnicy Chrystusowego Krzyża (rozdz. V). W tymże cyklu znajdujemy również polemiczny artykuł (rozdz. VI) w stosunku do praktyki powoływania się przez M. Miravalle na nauczanie Jana Pawła II, w argumentacji na rzecz ogłoszenia nowego dogmatu maryjnego, wyrażonego w tytule „Współodkupicielka”. W czwartym bloku znalazło się zagadnienie do tej pory mało opracowane, którym jest uczestnictwo Maryi w tajemnicy zmartwychwstania Chrystusa (rozdz. VII). Przedostatni blok stanowi refleksja ukazująca nowe spojrzenie na modlitwę różańcową w świetle *Rosarium Virginis Mariae* (rozdz. VIII). Natomiast ostatni z artykułów (rozdz. IX) ma charakter bardziej syntetyczny, będący próbą ukazania tego, co specyficzne w nauczaniu Jana Pawła II o Matce Pana. Z papieskich „teologicznych nowości” można wymienić np.: akcentowanie pozytywnego aspektu niepokalanego poczęcia, jakim jest pełnia łaski; wyraźne opowiadanie się za śmiercią Maryi; pogłębienie soborowego ujęcia pośrednictwa Maryi jako macierzyńskiego pośrednictwa w Chrystusie; oraz poszerzenie perspektywy o nowe ujęcie, którym jest maryjne pośrednictwo w Duchu Świętym (zagadnienie godne zauważenia i wprowadzania w krąg teologicznego myślenia, zwłaszcza że w literaturze polskiej posiadamy już świetną monografię [rozprawę habilitacyjną]³ na ten temat, autorstwa o. G. Bartosika OFMConv).

³ G.M. BARTOSIK OFMConv, *Mediatrix in Spiritu Mediatore. Pośrednictwo Najświętszej Maryi Panny jako uczestnictwo w pośredniczącej funkcji Ducha Świętego w świetle teologii współczesnej*, Niepokalanów 2006.

Dodatkowym walorem książki o Kochaniewicza jest zamieszczona na końcu obszerna bibliografia.

Trzeba zauważyć, że autor omawianej publikacji swoje analizy oparł na najważniejszych wypowiedziach Jana Pawła II poświęconych Matce Bożej (*Redemptoris Mater*; *Rosarium Virginis Mariae*; cykl 70 katechez maryjnych z lat 1995-1997). Przy tej okazji należy zauważyć pewne potknięcie teologiczno-językowe o. Bogusława, który wypowiedzi te obdarzył mianem „ex cathedra” (s. 9). Nadmienmy, że wyrażenie to jest technicznym terminem teologicznym, przy pomocy którego określamy wypowiedzi posiadające najwyższą rangę magisterialną i angażujące w pełni charyzmat nieomyślności Papieża. Chyba żadnej wypowiedzi z czasów pontyfikatu Jana Pawła II nie możemy nadać takiej rangi, o czym on sam kiedyś wspomniał. Chociaż sformułowanie użyte niefortunnie, to jednak inne konteksty użycia tej formuły (np. s. 120) sugerują niewątpliwie poprawne jej rozumienie. Prawdopodobnie chodziło o odróżnienie wypowiedzi zawartych w encyklikach, listach, adhortacjach, od wypowiedzi mniejszej rangi (np. przemówień po Anioł Pański, komentarzy po audiencjach środowych, powitań itp.).

W świetle Magisterium papieskiego dominikański Teolog podjął udaną próbę ukazania pewnych idei, nowych i oryginalnych aspektów, mających kluczowe znaczenie dla poprawnej lektury papieskiej mariologii, nie zawsze dostrzeganych przez jej czytelników i komentatorów, zwłaszcza nie-Polaków. Na pierwszym miejscu należy wymienić zauważony i sensownie uargumentowany wpływ soborowego *Gaudium et spes* na mariologię Jana Pawła II oraz polskie doświadczenie Papieża. Oba wątki przedstawione są w dwu (chyba najistotniejszych) pierwszych rozdziałach (s. 13-30; 31-57). W świetle przeprowadzonych analiz - konfrontacji odpowiednich tekstów soborowych z treścią najważniejszego papieskiego dokumentu mariologicznego, encykliką *Redemptoris Mater* - wpływ ów jest bardzo widoczny i nie ogranicza się on tylko do cytowania soborowych dokumentów. Da się zauważyć głęboką i ubogacającą reлектurę Vaticanum II przez Papieża - kontynuatora głównych dróg nauczania soborowego o Matce Pana, znajdujących swe uzewnętrznienie zwłaszcza w mariologii uprawianej w perspektywie chrystologicznej, antropologicznej, eklezjologicznej i ekumenicznej. W niektórych momentach Jan Paweł II idzie nawet parę kroków dalej niż Sobór, np. nazywając wprost, „po imieniu” soborową ideę maryjnego pośrednictwa w Chrystusie oraz nadając jej wybitnie macierzyński charakter.

Niewątpliwie na mariologię papieża Polaka miało również wielki wpływ maryjne doświadczenie jego Kościoła partykularnego, w którym się wychował i któremu posługiwał jako kapłan i biskup. Trudno bez

cienia wątpliwości wyliczyć wszystkie „polskie wątki”, ale niewątpliwie w tematach dotyczących macierzyńskiego stosunku Maryi do Kościoła; interpretacji J 19, 25-27 w duchu proklamacji duchowego macierzyństwa Maryi; praktyki zawierzenia (!!!) ów wpływ wydaje się ewidentny. Warto również podkreślić, że zwrócenie uwagi w topice teologicznej na doświadczenie religijne wspólnoty chrześcijańskiej, zwłaszcza w kontekście odbywanych peregrynacji kopii Obrazu Jasnogórskiego, oraz zwrotność formuły *per Mariam ad Iesum – per Iesum ad Mariam* ma także polski rodowód.

Niezwykłe godny zauważenia jest uwzględniony przez autora opracowania kontekstualizm wcześniejszych (biskupich, kardynalskich) wypowiedzi Papieża, pomijanych zupełnie w komentarzach autorów zachodnich. Nigdy nie możemy zapomnieć, że Jan Paweł II nie „wziął się z powietrza”; to Karol Wojtyła: poeta, publicysta, naukowiec (filozof etyk), katolicki polski ksiądz, biskup, kardynał. Niewątpliwie ta „polska droga” winna być brana pod uwagę we właściwym odczytywaniu maryjnego (i nie tylko) nauczania Sługi Bożego, a bezsporny wpływ personalizmu Wojtyły, z Jego koncepcją *communio personarum*, domaga się wielu wykrzykników, aby był coraz bardziej zauważany. Trzeba podziękować o. Kochaniewiczowi za zwrócenie uwagi na tę „polską drogę maryjną”, z której wyrósł i po której kroczył Jan Paweł II (a która w „zachodnich” opracowaniach nie jest zauważana), zachęcając tym samym naszego Dominikanina nad Tybrem do propagowania tego wątku w obcojęzycznych publikacjach.

Kolejna kwestia, za którą należy podziękować autorowi recenzowanej książki, to ukazanie tzw. „drogi piękna” w papieskim nauczaniu o Matce Bożej. Wpisuje się ona w lansowany ostatnio postulat, zwłaszcza od czasów słynnego przemówienia Pawła VI z 16 maja 1975 r., podążania w refleksji teologicznej nie tylko „drogą prawdy” (*via veritatis*), czyli „spekulacji biblijno-historyczno-teologicznej”, ale również „drogą piękna” (*via pulchritudinis*), która jest „przystępna dla wszystkich, również dla ludzi prostych”⁴. Bardzo wartościowa jest zwłaszcza ta część publikacji, która streszcza stan światowej dyskusji teologicznej w tej materii (s. 60-66). Przyznam szczerze, że osobiście najwięcej skorzystałem z tej części opracowania, tematycznie na polskim gruncie chyba pionierskiej. Dodajmy, że również Papieska Międzynarodowa Akademia Maryjna, przedstawiając (zalecając) obecność różnorodnych metod teologicznych we współczesnej refleksji mariologicznej, poleca „drogę

⁴ PAWEŁ VI, *Discorso ai partecipanti al VII Congresso Mariologico Internazionale e al XIV Congresso Mariano nell’Aula del Pontificio Ateneo «Antoniano»* (Roma, 16 V 1975), AAS 67(1975) 338.

piękna” jako „narzędzie poszukiwań teologicznych”⁵, która tak bardzo odpowiada *Maryi Calej Pięknej*. Pomijając wymiar piękna objawiający się w samej osobie Maryi (piękno pełni łaski w Niej, piękno manifestacji Ducha Świętego, obecności Trójcy Świętej), trzeba zauważyć, że droga ta dowartościowuje doświadczenie zmysłowe w poznaniu teologicznym. Zakłada ona, że poprzez doświadczenie to - o charakterze estetycznym - można dotrzeć do rzeczywistości teologicznej. Na drogę piękna wchodzi się poprzez obraz (ikonę), który jest szczególnym i trwałym miejscem manifestacji elementu estetycznego, stale obecnego w indywidualnym i wspólnotowym doświadczeniu wiary. Dlatego Akademia zaleca, aby *uważnie rozważyć znaczenie teologiczne ikony maryjnej: należy ją studiować nie tylko z punktu widzenia formalnego i artystycznego, lecz, jako będącą składnikiem celebracji liturgicznej, także jako wyrażenie doktryny i pobożności maryjnej*⁶. Stąd też wizerunki maryjne możemy traktować jako prawdziwe *locus theologicus*, a ich interpretację jako ważny element odkrywania teologicznej prawdy na drodze piękna, która nie stoi w opozycji do drogi prawdy, lecz ją ze wzajemnością uzupełnia. Opracowanie o. Kochaniewicza trafnie wprowadza w powyższą kwestię, dając jednocześnie próbkę pójścia „drogą piękna” w lekturze pism Jana Pawła II (s. 66-74), oraz ukazując m.in. nową koncepcję Wojtyłowo-papieskiej teologii ikony, w której znajdujemy wyraźny wpływ (syntezę) tradycji Kościoła Wschodniego i Zachodniego (s. 75-87). Na szczególną uwagę zasługuje podkreślanie obecności Matki Pana „w” i „poprzez Ikonę”, jak również specyficzne rozumienie tejże obecności – niekoniecznie związanej ze świętym wizerunkiem, ale ze wspólnotą eklezjalną zgromadzoną wokół niego lub jego symbolu (jak to miało miejsce w czasie pierwszej peregrynacji w Polsce, gdy Obraz Jasnogórski był zarekwirowany, a peregrynowały puste ramy).

Na podkreślenie zasługuje również artykuł, będący wyrazem krytycznego stanowiska autora, w kwestii powoływania się na nauczanie Jana Pawła II w inicjatywach podejmowanych na rzecz ogłoszenia kolejnego dogmatu maryjnego (Maryja Współodkupicielką) przez zwolenników ruchu *Vox Populi* (s. 103-121). Prezentuje bardzo rzeczową argumentację za tezą, że *powoływanie się zwolenników nowego dogmatu na autorytet Jana Pawła II ujawnia nieznaną papieskiej mariologii oraz instrumentalne posługiwanie się wypowiedziami papieża* (s. 120). Warto sięgnąć do tego artykułu, zwłaszcza w kontekście kolejnej już akcji

⁵ PAPIESKA MIĘDZYNARODOWA AKADEMIA MARYJNA, *Matka Pana. Pamięć – Obecność – Nadzieja. Niektóre aktualne zagadnienia dotyczące postaci i misji Najświętszej Dziewicy Maryi*, „Salvatoris Mater” 4(2003) nr 3, 337.

⁶ TAMŻE, 338.

wysyłania (w maju 2008 r.) polskim biskupom publikacji M. Miravalle, tym razem w polskim tłumaczeniu książki: *Z Jezusem. Dzieje Maryi Współodkupicielki*⁷.

Zwróciliśmy uwagę tylko na niektóre treści książki, percepcję pozostałych pozostawiamy osobistej lekturze. Jak sam Autor zauważył w Zakończeniu, dokonana w książce analiza maryjnych wypowiedzi Papieża nie jest kompletna (s. 157). Wiele ciekawych aspektów można z wielkim pożytkiem pogłębić, i niewątpliwie wiele oryginalnych jeszcze odkryć. Stąd też omawiana publikacja może stanowić doskonałą inspirację dla dalszych naukowych badań. Ale nie tylko. Prezentowana książka, w zamyśle Jej Autora, jest wyrazem wdzięczności dla Jana Pawła II za Jego pontyfikat. Myślę, że również wielu chrześcijan, zwłaszcza w Polsce, żywi te same uczucia względem Sługi Bożego. Jednak, aby Jego dzieło nie pozostało tylko na poziomie emocji, potrzebuje ono przyswojenia i racjonalnej refleksji. Dzięki książce o Kochaniewicza zadanie to w dziedzinie maryjnego nauczania Sługi Bożego wydaje się być dobrze ukierunkowane, a sama publikacja może zasługiwać na miano teologicznego przewodnika po mariologii Jana Pawła II.

---

⁷ Wcześniej rozsyłano jej wersję angielskojęzyczną: M. MIRAVALLE, „*With Jesus*”. *The Story of Mary Co-redemptrix*, Goleta 2003.